

Brigádníci v závodě Vysoké pece

Brigádník je pracovník, který není trvalým zaměstnancem závodu. Pracuje měsíc, dva nebo jen několik směn, nezná technologii výroby, ale částečně nahrazuje dovolenkáře. Brigádníci většinou nemají „provozní slepotu“ (vidí to, co my provozáci dávno nevidíme, nebo nechceme vidět). Někteří brigádníci mi vyprávěli své bezprostřední zážitky. Tady jsou volně interpretované příběhy od Ing. Prostějovského juniora, pana Banasinského, moje a dalších.

Obsah

1. Plnění komor uhlím na koksovňě.....	1
2. Studená strana koksárenské baterie.....	2
3. Horká strana koksárenské baterie.....	3
4. Vysoká pec.....	4
5. Provoz 110 – protiprašná skupina.....	5
6. Feromangán.....	6
7. Student vysokých pecí.....	8

1. Plnění komor uhlím na koksovňě

Když jsem poprvé přišel na přidělené pracoviště, tak jsem zoufale lapal po dechu. Ten „voňavý“ koksárenský vzduch byl asi bez kyslíku a já jsem se nemohl pořádně nadechnout. Přežil jsem, ale po několika hodinách se znovu usilovalo o můj dech. Spolupracovník totiž tak silně kouřil cigaretu za cigaretou, které byly bez filtru, že jsem musel něco vymyslet. A tak jsem chodil v době mezi plněním jednotlivých komor na návětrnou stranu baterie, kde byl menší výron koksárenského plynu a žádný kouř z cigaret bez filtru.

Mou pracovní rolí bylo upevňování litinových poklopů násypných otvorů koksových baterií na závěsné zařízení plnicího stroje a pak lopatou naházet roztroušené vsázkové uhlí do komory.

Jednou jsem hákoval dekly komor a strojník plnicího stroje (ten, co kouřil jako sádrový ježek) zvedl poklopy dřív, než jsem stačil odstoupit a zvednout hlavu. Z komory vyrazil horký vzduch (asi 900 °C) přímo na můj obličej. V okamžiku mi sežehl řasy i obočí a já jsem se chvíli motal a hledal rovnováhu. Vjel do mě vztek. Já, mladý brigádník, jsem nevybíravě a bez rozmyslu „seřval“ strojníka, proč nedává pozor. Ani neceknul. Začali jsme spolu vycházet.

Dny brigády utíkaly a já jsem zjistil, že se mi stále hůře chodí po baterii. Ztenčovaly se mi podrážky bot a šlapky pálily jako čert. Když máš propálený vzorek na botách, tak nechod' po železných rámech, ale našlapuj na cihelné zdivo, dověděl jsem se od kolegy. Byla to pravda, ale první brigádu jsem dokončil.

V pauzách jsem chodil po celé baterii a vše prohlížel zblízka. Líbilo se mi, jak se vozí zchlazený mokrý koks na dochlazovací rampu, kde se odpařuje zbytek chladící vody. Nad kolejí, po které jezdí hasící vůz s koksem, vedla lávka. Mě nenapadlo nic lepšího než se postavit na lávku zrovna ve chvíli, kdy pod ní projížděl plný vůz nedochlazeného koksu. V mžiku mě obalila horká bílá pára a já jsem měl štěstí, že jsem stál na okraji lávky a stačil bleskově utéct z té průmyslové, zabijácké sauny. Zkušenosti jsou drahé a podruhé jsem si dal veliký pozor.

2. Studená strana koksárenské baterie

Říká se studená strana baterie, ale moc studená nebyla.

Když jsem nastoupil, tak jsem nafasoval krásný plstěný klobouk s pevnou střechou, skoro tak hezký, jak od kanadské jízdní policie. Prý je to proto, aby mi nepadal za krk dehet, řekli mi. Hm, moc jsem nechápal. Na první šichtě mi to došlo. Mým úkolem bylo odháčkovat dveře komory hotového koksu. Tuším, že se to dělalo každou šestou komoru. Měl jsem hrůzu z toho, abych počet komor nespletl a výtlačný stroj nezačal sundávat zaháčkované dveře. Postup byl jasný. Poté, co stroj dveře sundal, najel výtlačným beranem na koks a po povelu z hasícího vozu začal tlačit hotový koks na hasící vůz. Fascinovalo mě, jak je možné, aby dva stroje, které nejsou synchronizovány automatizací, byly schopné se domluvit na rychlosti vytlačování koksu a rychlosti pojezdu hasícího vozu. Po vytlačení koksu nastala moje chvíle. Dlouhou tyčí se škrabkou jsem musel očistit dveře koksovací komory od dehtu, který se usadil na rámu dveří. To proto, aby dveře po opětovném uzavření komory dobře těsnily. Komora je vysoká několik metrů a jak jste dělal se škrabkou nad hlavou, tak sem tam nějaký ten dehet ukápnul dolů. Proto byl klobouk s velkou střechou velmi užitečný. Prý se spáleniny od dehtu hojí fakt blbě. Další, co bylo třeba udělat, bylo nahodit zpět koks, který vypadával při otevření dveří. Tehdy jsem se naučil házet lopatou zleva i zprava. Mělo to jednoduchý důvod. Pokud stojíte před otevřenou komorou, ve které je 1 000 °C, tak to dlouho jednou stranou těla nevydržíte. Proto si jednu stranu pálíte a druhá se chladí. No a po chvíli se strany vymění a vy si pálíte druhou stranu těla, a první se chladí. Dále je třeba si nacvičit ochranný „grif“.

Při závěrečném přiblížení a odhozu koksu z lopaty zpět do komory jste už tak blízko žhavému zdivu, že si musíte předloktím chránit obličej před spálením. „Grif“ fungoval, obličej vydržel, ale po měsíci brigády už předloktí montérek bylo tak spálené, že se rozpadalo.

Nevím, co je pravdy na tom, že koksáři se bavili tím, že chytili nějakého „štura“, hodili ho do otevřené žhavé komory a sledovali, jak daleko doběhne. Žádný prý to nestihl proběhnout celé. Já jsem popravu neviděl, ale při svačinách jsem to zaslechl.

3. Horká strana koksárenské baterie

Už jsem byl po studiích, když jsem nastoupil na brigádu na dohašovací rampu, kde se vysypával z hasícího vozu uhašený koks. Je to šikmá ocelová plocha, dole ukončená výpustěmi. Přijede vagon s horkým a uhašeným koksem, vysype ho a vy máte za úkol dohašovat hadicí a vodou ještě rudé zbytky žhavého koksu a pak otevírat branky, které ústí na gumový pás, kterým se koks dopravuje z koksovny na vysoké pece.

Jednou, už nevím proč, chlap, co jezdil na hasícím voze zjistil, že má špatně zavřené brány, přes které se vysypává uhašený koks na dohašovací rampu a které musí být při hašení koksu zavřené. Aby při dalším poježdění k hasící věži a zpět nedošlo k vysypání rudého koksu na koleje a také pod baterii, tak ten rudý hořící koks vysypal na moji rampu. No a já jsem ho měl uhasit hadicí. Myslím, že jedna dávka byla cca 40 tun koksu. Nedovedete si představit, kolik žáru taková hromada koksu vydá. Naběhl jsem na rampu co nejrychleji, vzal hadici a pár vteřin stříkal. Pak jsem se rychle běžel schovat a zchladit. To se už ostatní posádka koksovny nějak dozvěděla, co se stal za průser a pomohli mi hasit hadičkami tu hromadu rudého koksu. Po půl hodině jsme byli pečení a vaření, ale dali jsme to!

Po měsíční práci už jsem vypadal jako správný koksář. V tramvaji se na mě dívali jako na horníka, protože ať jsem dělal, co jsem dělal, tak se mi kolem očí objevily černé linky. Ale já jsem dělal na koksovně! Prostě to jen tak nešlo dolů, chtělo to nějaký čas.

4. Vysoká pec

Další měsíc o prázdninách jsem pracoval jako třetí tavič na čtvrté vysoké peci. Zní to vznešeně, ale ve skutečnosti to bylo prostší. Když se provrtával vrtačkou odpichový otvor, tak jsem stál velice blízko pece a držel táhlo čepu. Čep držel kladku a přitahovací lanko vrtačky. Pec je v těch místech tak horká, že se jí nemůžete dotknout a musíte čekat, až se tavičům podaří provrtat do nístěje a vypustit železo. Jak začne vytékat první železo, musíte vytáhnout čep. Taviči pak můžou odtáhnout vrtačku bokem a odpich může začít. No, někdy to trvalo dlouho a byl jsem uvařený. Někdy se to ani za sviň.. nepodařilo a otvor do nístěje se musel propalovat kyslíkem. To bylo tóčo. Nejdřív vyrazil oranžový hustý kouř, pak začaly sršet jiskry, to, jak se blížil konec propalování. Na závěr vyšlehl plamen. Krásné divadlo, když železo už proudilo.

Pak byla chvílička na ochlazení a následovala moje další činnost. Bylo to plnění ucpávačky hmotou, kterou se po dokončení odpichu vysoká pec ucpe.

Jednou se ale stalo, že odpich trval nějak dlouho a čas na naplnění ucpávačky nebyl. Nic naplat, musel jsem naběhnout a plnit v době, kdy vám za patami ještě teklo žhavé železo, které mělo přes 1 000 °C. Po takovém jednom plnění jsem byl hotový.

Z toho střídání horka a zimy jsem chytil poměrně rychle rýmu. Jak mě mazáci viděli, tak měli hned radu. Zajdi si nad strusku a načichej se, rýma hned přejde. Měli pravdu. Rýmu jsem neměl, ale čich taky ne. Štiplavé výpary plynů ze strusky udělaly své. Za nějaký čas se to ale spravilo.

Překvapivé pro mne bylo, že taviči občas něco tvrdého vypili. Nevím, jak to dělali, ale byli vždy schopni navrtávat odpichový otvor vysoké pece dle daného grafikonu, usměřňovat tekuté železo v korytě a po odpichu pec ucpávat.

Další věc, která mě zaujala byl ohřev svačiny – špekáčku. Tavič si naběrkou nabral trochu železa, nalil si ho do jamky v písku a párek nabodnutý na tyčce si nad ním opekl. Fascinovala mě ta rychlost ohřevu. Trvalo to 10-15 vteřin. Ptal jsem se, proč to nedělají přímo nad tekoucím železem. Prý, že by ten buřt nestačili vytáhnout před spálením.

Další způsob ohřevu buřtů: na celém závodu v těžkých provozech bylo parní topení. Byla to normální kovová roura s točítým žebrováním, tzv. registr. Když se přišlo na šichtu, tak se buřt ve voskovém papíru strčil mezi žebrování a na svačinu bylo hotovo. Buřtík krásně uvařený a ohřátý.

5. Provoz 110 – protiprašná skupina

Četa pracovníků, která opravovala a udržovala dopravní trasy aglomerátu.

Na první brigádu jsem nastoupil, když mi bylo 15 let. Byli jsme tam s kamarádem. Řezali jsme na pásové pile, stříhali plechy na hydraulických nůžkách a natírali kde-co. Také jsme jednou nafasovali šedou barvu a měli jsme natřít staříčké zametací auto, které stálo na volném prostranství mezi 1., 4. vysokou pecí a plynojemem. Pojali jsme to jako výtvarné dílo. Celé auto jsme popsali barvou značkami všech zahraničních firem, které jsme viděli v televizi při závodech formule jedna. Prý se to všem líbilo, ale druhý den jsme to po dobře míněné radě zamalovali. Bylo z toho prý docela haló.

Další skutečnost, která mě zaujala bylo, jak se chlapi z protiprašné skupiny vraceli z terénu nebo z aglomerace. Bývali úplně celí rezavě hnědí od aglomerátového prachu. Protože byl po celém závodě rozvod stlačeného vzduchu, tak si tu tlakovou hadici nacpali pod montérky a vyfoukali se. Nikdy jsem nevěřil, kolik prachu se může v montérkách usadit. Sice 5 minut vypadali jako nynější nafukovací hadroví reklamní panáci, ale pak měli montérky bez prachu a celkem čisté.

Na této brigádě jsem se naučil především heftovat, neboli upevňovat kovové prvky elektrickým obloukem a řezat plamenem. Svařování plamenem jsem se dodnes nenaučil.

Když dnes přijdu do Dolních Vítkovic a jdu na první vysokou pec, tak si vždycky vzpomenu na vůni žhavého železa. Tu vůni mám hluboko v paměti. Jó to byly časy.

Jako student jsem si udělal závěr: práce šlechtí, práce špiní, práce unavuje, ale někdy dává peníze.

6. Feromangán

Sehnal jsem si brigádu na Vysokých pecích na feromanganu. Mou pracovní povinností bylo naložit za směnu 2 bedny feromanganem. Každá musela mít po naplnění obsah 10 tun. To jsem musel naložit ručně, elektromagnetem to totiž nešlo. Velikost kusů, které jsem házel do bedny, odpovídala mé tehdejší fyzické kondici. Z armády jsem byl dobře vytrénovaný, před vojnou jsem kdysi dělal lehkou atletiku za TJ Vítkovice jako dorostenec, posiloval s činkami.....a tak jsem bušil kladivem. Musel jsem kladivem (barborou) rozbíjet velké pláty feromanganu na takové kousky, abych to byl schopen zvednout a vložit nebo hodit do bedny. Když jsem udělal dvě bedny, měl jsem splněnou normu. S mistrem jsem se dohodl, že jsem mohl chodit, kdykoli jsem měl volno. Umožnil mi to tehdejší vedoucí výroby závodu 1 pan Ing. Josef Luňáček. Buď odpoledne nebo ráno. Mohl jsem přijít i v pět ráno. Jen na odpolední jsem musel projít bránou do dvou hodin, jinak bych potřeboval zase nějaké zvláštní papíry. Ale v sobotu a v neděli, jsem chodil, kdy jsem chtěl. Mohl jsem přijít i ve čtyři ráno. Chodil jsem, jak se dalo. Někdy jsem zdrhnul z práce ve Zlatníku, abych prošel bránou do dvou hodin. Zpravidla jsem udělal vždy tři bedny. Za jednu bednu jsem měl 55,- korun. Za tři to dělalo 165,- korun. Byla to dobrá brigáda. Chlapi, Slováci, mě měli rádi. Makal jsem jako oni a udělal za chvíli tři bedny. Dřív než oni. Měl jsem výhodu, protože po dvou bednách jsem mohl jít domů, oni tam museli být 8 hodin. Dělalí vždy deset dnů a pak byli 4 dny doma na Slovensku. Každý měl nějaký domek a malé hospodářství. Říkali mi a přesvědčovali mě, ať k nim přijdu natrvalo. Ať se vykašlu na školu. Studoval jsem v té době ještě dálkově VŠB HGF.

„Na čo ti to budě? Ta škola.“ – říkali – „Vys.. sa na to. Veď potrebuješ peniaze. A tu sú peniaze. Zarobiš si, sílu máš, tak čo. Na či ti to budě?“

„Budiem inžynier“ – odpovídal jsem.

„Ser na to, choď do ri.. z tou školou. Tvoja žena potrebuje peniaze. Každá žena potrebuje peniaze. Ženy nepotrebujú inžyniera, ale peniaze a poradného chlapa. Máš rodinu. Treba budovať dom a nie chodiť do školy. Buduj dom a se. na inžyniera. Budieš mať na ri.. plusgier a hov.. peniaze. Chlap si a peniaze tuna zarobíš.“ – namítali.

Makal jsem, bušil kladivem, plnil bedny. Za deset dní práce na feromanganu jsem vydělal více než za celý měsíc ve Zlatníku. A to za podstatně méně hodin. Feromangan mi pomáhal. Už jsme měli na nájem. Už to jelo. Přes prázdniny jsem makal na feromanganu jak barevný . Peníze jsme měli. Na jaře další rok jsem se přihlásil na stavbu elektrárny Dětmarovice a feromangan skončil, už bych to nestíhal. Feromangan v té době hodně pomohl. Díky za něj!

Já to tam měl rád. Pracoval jsem později nějakou dobu i na Dole Hlubina, k.p.,

Po roce 1989 jsem v Dolních Vítkovicích ještě nebyl. Měl jsem trochu smutek v duši, když jsem zjistil, že feromangan a všechno kolem postupně zrušili. Když to někdy vidím v televizi nebo na netu, tak mám pořád smutek v duši. Ale základní zákon Vesmíru je změna. Vše se mění. Ale

jak píše Milan Kundera: Ležela tam staříčká, kůže a kostřička, přec však v ní byla žena, ba co dívenka utopena.

S tím nic nenaděláme, změny a vývoj nezastavíme.

7. Student u vysokých pecí

Píše autor.

Bauxit.

V době svých studií na Vysoké škole báňské jsem s kamarády uvažoval, kde a jak získat další peníze na „studentskou činnost“. Z domova jsem dostával 400 korun měsíčně, a to na žádné vedlejší aktivity nemohlo stačit. Rozhodnuto: jdeme na brigádu do Vítkovic, protože Vítkovice byly jen kousek cesty od kolejí na Don Bosku, kde jsme bydleli. V přijímací kanceláři jsme dostali nabídky, co bychom mohli dělat a kdy. Vybrali jsme noční skládání bauxitu z železničního vagonu. Byla zima, všude sníh a my jsme se dobře oblékli a v 21.30 hod jsme se hlásili u mistra, který nám půjčil lopatu, krumpáč a rukavice. Šli jsme k plnému vagonu. Nám se ta naložená hromádka bauxitu zdála malá a v duchu jsme jákali, že budeme za chvíli hotovi. Omyl, omyl. Bauxit byl zmrzlý, hromada držela jako zabetonovaná. Krumpáč odlupoval jen malé kousky. A navíc nám nikdo neřekl, jak efektivně pracovat. My jsme hromadu odebírali shora, kde se nám zdál materiál více sypký. Až později jsme zjistili, že materiál se musí odebírat zespodu, lopatou jezdit po podlaze a krompáčem skopávat bauxit shora dolů, aby se rozmělnil.

Za dvě hodiny jsme byli „strhaní“, chtělo se nám spát a žízeň se ozývala stále více. V 1 hod. ráno jsme práci vzdali. Vagon nedodělaný, s pliskýři na rukách jsme šli vrátit nářadí. Vyslechli od mistra něco o studentských bábovkách a že to, co jsme vydělali nestojí ani za cestu do pokladny. Nepamatuji si sumu výplaty přesně, ale bylo to asi 8 korun. Na vyskakování výplata rozhodně nestačila, ale zkušenost ohromná. Dodnes si pamatuji, že lopatou se materiál nabírá odspodu.

Generální oprava (GO)vysoké pece na Žofinské huti.

Bauxit jsme odepsali, ale peníze chyběly stále více. Přišel další brigádnický pokus. Na GO potřebovali stavaři pomocné dělníky. Jdeme, je to blízko. Pan mistr Bedrunka nás přivítal se slovy: „Hoši, za týden musíme postavit armovaný betonový kanál odpadních vod od vysoké pece, jasné !?“ Jemu ano, nám ne. Co máme dělat? „Vidíte tam tu rýhu v zemi, tam bude kanál. Tady je výkres, zde leží připravená armovací železa, tady jsou stahovací drátky a klička na utahování. Tak šup. První beton přijede zítra odpoledne. Za hodinu vás přijdu zkontrolovat.“ A odešel. Měli jsme důvěru, ale pořád nevěděli, jak udělat armaturu. Naštěstí jsme výkresům rozuměli a jeden starší dělník nám ukázal první manipulaci s armovacími dráty. Šlo to. Kostra armatury rostla, a nás ovládl pocit užitečnosti. Přece jen nejsme studentské bábovky od bauxitu.

Ve chvílkách volna jsme se přikrádali podívat se na odpich surového železa na vedlejší vysoké peci. Pro nás krása a exotika, ale mohli jsme se dívat jen z boku, taviči nás blíže nepustili. Prý je to nebezpečné, nevěřili jsme jim. No studenti.

V sousedství našeho pracoviště stála impozantní budova. Jmenovala se třetí centrála. Zevnitř se ozývaly dunivé zvuky čtyřdobých plynových spalovacích motorů, které poháněla pístová dmychadla. Vyráběla „vitr“ do vysokých pecí. To bylo něco pro nás strojaře. Zbožně jsme nakukovali ze širokého vstupního schodiště na kmitající obry. Vyšel nějaký pán (dnes vím, že to byl mistr Berger) a říkal, že dál nesmíme, že je to nebezpečné. Prý plyn, kluzká podlaha a pístové stroje atd. Koukali jsme jen ze schodiště, stálo to za to.

Tenkrát mě ani ve snu nenapadlo, že za tři roky budu ve třetí ústředně vedoucím a mistr Berger mi bude vysvětlovat detaily provozu, ať všechno znám. Na příhodu u generální opravy si nepamatoval, protože „čumilů“ na schodišti bylo hodně, hlavně při opravách.

A už vůbec jsem nevěděl, že za 15 let to budu já, kdo svými nápady způsobí odstavení celé třetí ústředny, ještě roky před zastavením celé Žofinské hutě. Cesty jsou klikaté a náhody ohromné.

Skončilo studium, baj-baj studentským brigádám, zábavám i vrcholovému volejbalu. Začala tvrdá a zodpovědná práce v závodě Vysoké pece. To jsou jiné kapitoly příběhů „Když železo ještě teklo“.